

VEDAT GÜNYOL

DEVLET İNSAN MI?

İçindekiler

<i>Devlet İnsan mı?</i>	•	7
<i>İktidar Ateşi</i>	•	11
<i>Sokak Sessizliği</i>	•	16
<i>Bunalım Dedğimiz</i>	•	20
<i>Kışkırtıcılık Üstüne</i>	•	24
<i>İktidar ve Talkım</i>	•	28
<i>Demokrasi ve Erdem</i>	•	32
<i>Sorgulama Hakkı</i>	•	36
<i>Düşman</i>	•	40
<i>Onur Dedğimiz</i>	•	46
<i>Davacı, Yargıç Olursa</i>	•	50
<i>Umut Yolu ile İşkence</i>	•	55
<i>Karakol Korkusu</i>	•	59
<i>Söz Namusu Üstüne</i>	•	64
<i>Orman Yangınımız</i>	•	68
<i>İktidar Büyüsü, Büyü İktidarı</i>	•	71
<i>İntihar</i>	•	76
<i>İktidar ve Öğretmen</i>	•	80
<i>“Dolandırıcı Değişim”</i>	•	85
<i>Hümanizma Açısından İnsan</i>	•	89
<i>Cunta Kafası</i>	•	95
<i>Çeşitlemeler</i>	•	100
<i>Yasa ve Yasa Uygulayıcıları</i>	•	104
<i>Demir Ökçeli Demokrasiye Doğru</i>	•	110

<i>Sokaktaki Adam</i>	•	114
<i>Dünden Bugüne</i>	•	119
<i>Kafa Özgürlüğü-Kafa Köleliği</i>	•	124
<i>Kafa Özgürlüğü ve Biz</i>	•	127
<i>Beden Kültürü-Kafa Kültürü</i>	•	131
<i>İşini Sevmek</i>	•	135
<i>Ahlaklı Olmak</i>	•	139
<i>Bozgun Ahlakı</i>	•	145
<i>Gençlik Çağı</i>	•	149
<i>Sözde Kalan Eğitim</i>	•	154
<i>Bay Egeli ve Öğrenci Düşmanlığı</i>	•	158
<i>Sevgi Düzeni</i>	•	163
<i>İnsan Kavşağı</i>	•	168
<i>Çirkin Politikacılara</i>	•	172
<i>Ve Çirkin Aydınlarla Sesleniş</i>	•	172
<i>İlericilik Şampiyonlarına</i>	•	175

DEVLET İNSAN MI?

Hukuk okuyanlar bilir, devletin insanlardan ayrı bir varlık diye tanımlandığını. Duguit diye bir hukuk kuramcısı böyle diyor. Devlet, kendini meydana getiren insanlardan apayrı tüzel kişiliğe sahip bir varlıkmuş, yani o insanlardan bağımsız, onların üstünde, insan istemini aşan, kendi istemini insanlarınkinden üstün tutan bir varlık. Biz 1934-1936 dönemi hukuk öğrencileri, böylesi bir görüşün ağırlığını duyurma eğiliminde olan bir bilim ortamında yetiştik. Üniversitenin, Dârülfünûnun yerini alan genç, dinamik Atatürk üniversitesinin biz öğrencileri, Hitler Almanyası'ndan kaçan üstün değerde bilim adamlarının liberal, alabildiğine açık, geniş düşünceleriyle beslenen biz öğrencileri, bu görüşün tersini de yine onlardan öğrendik. O günlerde alabildiğine özgür bir bilim havası esiyordu üniversitede. Kessler'ler, Hirsch'ler, Schwarz'lar, Röpke'ler, Auerbach'lar o dönemin, o mutlu dönemin yıldızlarıydı. Ama onlar, o yıldızlar çabuk söndü. Ve Alman devlet felsefesinden esinlendiği şüphe götürmez olan Fransız bilgini Duguit'nin görüşü, yerli bilim adamlarımızın dilinde ve kafasında, bir dogma sertliği ve bükülmezliği kazanmıştı. Sıddık Sami'lerin, A. F. Başgil'lerin savunduğu bu görüş, su götürmez bir doğruyu mu yansıtıyordu, yoksa resmî bir inancın sözcülüğünü mü ediyordu?

Neydi aslında devlet dediğimiz o yüce varlık, dil uzatılamaz, üstüne gidilemez, özellikle devlet adamlarının kiskançça korumak ihtiyacını duydukları varlık? İnsanlardan ayrı, onların istemi dışında kurulmuş bir örgüt müydü, yoksa iktidarı elinde tutan -tutmakta direnen- kimselerin, bizim gibi kimselerin, kişisel

çıkarları, sınıf çıkarları doğrultusunda koruyup yaşatmak istedikleri, gölgesine sığınıp kişisel yaşamlarını sürdürmeye çalıştıkları bir tabu muydu? Bütün yaşantım, fakülte sıralarından öğretmenlik hayatıma, yayıncılık ve dergicilik uğraşlarıma kadar uzanan otuz beş yıllık deneylerim bana devletin bütün dünyada iktidarı elinde tutan insanların görüşleri, inanışları, eğri-doğru kanunları dışında bir varlık olmadığını, olamayacağını gösterdi. Fakülte sıralarında koyu Atatürkçü görünen birçok arkadaşımın, Demokrat Parti yönetiminde, Atatürkçülüğe taban tabana karşıt görüşlerle devlet makinesini ne denli etki altında bulundurdıklarını yakından izledim. O dönemlerde, Türk devleti, Atatürk ilkelerine sırt çeviren, o ilkelerin karşısını savunanların elindeydi. Laik Türk devleti içinde Said Nursî'lerin yıldızı o dönemde parlamıyordu. Atatürk Türkiyesi'nde, Atatürk ilkeleri, Atatürk düşmanlarının saldırısına uğramıştı.

Niçin anlatıyorum bu geçmişin kirli olaylarını? Devletin, iktidarı elinde tutanların rotasına, görüşlerine bağlı, nereye çeksen oraya gidebilecek esneklikte bir varlık olduğunu anlatmak için. Demek istiyorum ki, devlet gücünü elinde tutanların görüşü neyse, devletin görüşü o olabiliyor. Bakın nasıl vardım bu sonuca:

Fransız *L'Express* dergisinin 13 Ağustos 1972 tarihli sayısında, *New York Times* dergisinin muhabirlerinden John Hess'in, General De Gaulle'ün akıl hocası André Malraux ile yaptığı bir konuşmayı okudum.

John Hess, Malraux'ya soruyor ve diyor ki: "Kitabınızda bir cümle beni çok şaşırttı. Orada şöyle diyorsunuz: Ne yazık ki, bu büyük adam (De Gaulle) hiçbir zaman bir işçinin sofrasında oturmuş değildir."

Malraux'un verdiği karşılık şu: "De Gaulle, Colombey'de oduncularla sıkı fıkı dost oldu. Oduncular onun için Orta Çağ demektir. General için halk, XII. yüzyıl halkı demektir. Para üstünlüğünden ve buna benzer şeylerden de nefret ettiği yoktu generalin. Onun gözünde insanlar, ağaç kesen, tarlada çalışan kimselerdi, fabrikada çalışanlar değil. O, bir işçinin ne olduğunu hiç mi hiç bilemedi... Bir çiftçi, bir oduncu onun gönlünün insanlarıydı. Ama Renault'da çalışan bir işçi, öyle değil. Renault işçisi, onun için ancak

Çalışma Bakanı ile görüşülecek bir konuydu.” Şimdi biraz duralım bunun üstünde... Fransa’yı belalı nice bunalımlardan kurtaran, Cezayir sorununu insanın insanlık adına koltuklarını kabbartan bir sonuca bağlayan, NATO’ya rest çeken ve aslında bütün bunları yurdunun esenliği için yapan, başka türlü yapamayan bir koca general, hayli güçlü bir endüstri memleketinde, işçileri tanımayabiliyor ve Fransa, o dönemde böylesi bir tutumun Fransası olabiliyor. Demek, De Gaulle döneminde Fransız devleti, işçi sınıfına, o Fransa’yı bir bakıma Fransa yapan işçi sınıfına yan çizen, çizebilen, hiç değilse resmî havasıyla yan çizebilen bir devlet niteliği taşıyabiliyor.

Solon, Atina’ya yasalar koyup yeni bir düzen verirken, buna benzer bir tutum içindeymiş. Solon, devleti dört sınıfa ayırıyordu: Büyük çiftlik sahipleri, atlılar, çiftçiler ve işçiler. Dördüncü sınıfı meydana getiren işçilere bütün devlet memurlukları kapalı idi.

Demek ki, De Gaulle’ün Fransası, Solon’un Atinası gibi, işçileri devlet görevine çağırmayan, çağırmaya yanaşmadan, yurduna esenlik getirmek, getirebilmek umundaydı.

Devlet gücünü ellerinde tutanların tutumu neyse, devletin rengi, tutumu da o demek değil mi bu? Yoksa, Platon, “Kaç çeşit insan yaradılışı varsa, o kadar da devlet biçimi olacak” der miydi? Ona göre devlet biçimleri, yurttaşların her işte ağır basan huylarına bağlıdır.¹

Yakup Kadri, *Zoraki Diplomat* adlı eserinde, Arnavutluk’u anlatırken, bu gerçeği görmüş, sezmiş. Kral Zogo’ya itimatnamesini vermeden önce, Arnavutluk’u karış karış gezip, yurdun tek gerçeği halkla ilişki kuruyor ve şunları yazıyor: “Bu güzel bir memleket ve bu asil bir milletti. Acaba bize, uzaktan niçin o kadar kötü görünmüşlerdi? Ve hâlâ bütün dünyaya öyle görünüyorlar? Resmî Arnavutluk ve bunun dayandığı ‘yüksek sınıf’ ı tanıdığım vakit bu sorunun cevabını verebilecektim. Zira, hemen görecektim ki, resmî Arnavutluk’un bütün kadrosunu Yıldız Sarayı’nın silahşorları yahut onlara benzer kimseler teşkil etmekte, yüksek sınıfın başlıca unsurları ‘Boğaziçi eşrafı’ dediğimiz aileler içinden

1 Devlet, Platon, Remzi Kitabevi, s. 288

çıkıp gelmektedir. Bunlara bir de eski Babıali memurlarını katar-sanız tam bir Osmanlı devletinin bütün o köhne ve çirkin mimarisi meydana çıkmış olur.”

Bu da gösteriyor ki, egemen sınıfın tutumu neyse, devlet dediğimiz, o üstüne titreyip laf söyletmediğimiz, aslında sırf insanların esenliği için kurulmuş olan ve başkaca varlık nedeni bulunmayan o yüce varlığın rengi, tutumu, yolu, yöntemi odur. Yoksa, Hitler Almanyası, Franko İspanyası, Menderes ve Demirel Türkiye’si derken yanılığa düşer, devleti o kişilerin görüşlerinden bağımsız bir varlık sayabiliriz.

Bugün Türk Devleti derken, kaderimizi ellerinde tutan kimselerin kafa yapılarına, Atatürk ilkeleri doğrultusunda olduğundan şüphe etmediğimiz tutumlarının gelişimine önemle eğilmemiz gerekir.

Türk Devleti emekten yana mı -tıpkı Atatürk’ün istediği gibi- yoksa değil mi, bunu olaylar gösterecek. Yalnız şu var ki, devlet denen koca varlık, istesek de istemesek de, bir insan niteliğindedir, yani onu yönetenlerin renginde, isteminde, özleminde bir varlıktır sadece. Devlet bir insan mıdır, diye sormuştum başlangıçta. Evet, diyorum, devlet bir insandır ya da devlet gücünü elinde tutanların ta kendisidir çoğu zaman. XIV. Louis boşuna mı demiş, “Devlet benim” diye.

20 Ağustos 1972

İKTİDAR ATEŞİ

“Kurb-i sultan ateş-i sûzan” demiş bağı yanığın biri. Nasıl da yer etmiş bu dize belleğimde, hatırlamıyorum... Kafiyenin uyu-mu mu, içerdği anlam mı ağır basmış da aklıma takılmış, söyle-yemeyeceğim. Sultanın yanı yöresi yakar insanı, anlamına geliyor bu Osmanlıcaya mal olmuş, ama gerçeğin gerçeğini yansıtan söz. “Yanaşma sultana (yani iktidara), yanarsın” diyor dize. Kim söylemiş bunu? İktidara, kodamanlara yanaşıp da ağzının payını almış, yanıp kavrulmuş bir şair mi, yoksa iktidarın sillesini yiyen, yiyince de şairliği tutmuş sıradan bir yurttaş, dertli bir yurttaş mı, anlaması güç. Kim söylemişse söylemiş, doğru, çok doğru bir yan, hatta yanlar var bu sözde.

İktidarın kendisi, yakar iktidardakileri. Önce böyle bir anlam çıkıyor bu sözden. Az mı gördük, son on beş-yirmi yıl içinde, iktidarın nice nice insanın başını yediğini? Alain, “İnsan düşeceği yere çıkmamalı” diyor. İktidara gelip de düşmemek olur mu, olmuş mu? Kendine ve adamlarına “düşük” dedirtmeyeceğim diye direnen nice politikacılar görmedik mi? Düşecekleri yere çıkmış olmanın cezasını çektiler, hem de fazlasıyla.

Yıllarca önce, Vatan Caddesi’nde, şimdi pek hatırlayamadığım bir tören dolayısıyla DP iktidarı kodamanlarının, başları havalarında, güle oynaya, alay hâlinde, Aksaray’a doğru sürü sepet, böbürlendiklerini kaldırım kenarından seyretmiştim. Menderes, o kıvılcı boyanmış saçlarıyla, adamlarının ortasında öylesine bir görkem, öylesine afra tafrayla geçiyordu ki, bir an, iktidarın insanlara olmayacak güçler ekleyebileceğine inanışım gelmişti. Sonra, Yassıada duruşmalarından birine seyirci olarak gittiğimde,

o kızıl saçlı başı -artık boyayamaz olduğu için- kırçillaşmış (aslında bulmuş) hâliyle, çökük avurtları, yıkık omuzları, ufalıp ufalıp neredeyse yoklara karışacak kadar silikleşmiş havasıyla görünce, öfkelerimin birdenbire tarifsiz bir acımaya dönüştüğünü fark etmiş, önümde sanki ansızın açılıvermiş karanlık, derin ve dipsiz bir kuyunun boşluğuna düşer gibi hissetmiştim kendimi. Sonra, 27 Mayıs sabahının, o tok sesiyle radyolarda bangır bangır bağırان devrim müjdecisini hatırlamış, doktorların en yiğidi Cemil Cemiloğlu ile birbirimize sarılıp hopladığımız o mutlu dakikaları anımsı, irkilmiştim. Peki, ne olmuştu? Menderes, düşeceği yere çıkmış, inmesini bilmemiş, tepetaklak devrilmişti.

Başları havalarda, çevresini kasıp kavuran, çalımından geçilmez insanların, bir devran dönmesiyle birden küçülüvermeleri ne yürekler acısı şeydir! Gönül ister ki, hep o kabadayı hâller sürüp gitsin, türlü baskılara, yıldırmalara, hatta işkencelere kafa tutsun da, insan onuru denen o hiçbir dünya nimetiyle değiştirilmez şeyi ayaklar altına almasın, aldirtmasın. Ama öyle mi oluyor? Yakın tarihimizde nice nice umut kırıcı örnekleriyle karşılaştık bunun.

İktidar insanı yakar diyor, bağı yanıının biri. Yakar, diyorum ben de.

Halkın ve bu arada aydınların CHP'ye olan hincından yararlanan DP'nin seçimlere hazırlandığı, yıldızının parlamaya başladığı günlerdeydi. Bir sınıf arkadaşım -sonradan partisinin kalemi çelimsiz, pazısı güçlü kodamanlarından oldu- Kadıköy parti ilçe başkanırken, seçim öncesinde bana ve kardeşime, "Haydi gelin yazılın partiye, listeye koyalım adlarınızı, seçilirsiniz yüzde yüz" demişti. Biz yazılmadık. İktidarın adamı, geleceğin ne renk alacağı bilinmeyen iktidarının adamı olmak korkusu mu bürümüştü içimizi, yoksa iktidar ateşinde yanmak düşüncesi mi ürktümüştü bizi, hatırlamıyorum. Ama, yazılmamıştık. Seçimler olmuş, oylarımızı sevine sevine DP'ye vermiştik. Sonra bir de baktık ki, bizim arkadaş milletvekili oluvermiş. Oluş o oluş. Sonra, biz ondan, o da bütün partisiyle birlikte kısa zamanda halktan kopuvermişti. Sonrasını biliyorsunuz. O arkadaş da, bütün DP takımı da boylamıştı Yassıada'yı. İktidar yakmıştı arkadaşı ve takımını.

Bakın ne diyor masal ustası koca La Fontaine: